

Agata Wróbel

Sprawozdanie z międzynarodowych konferencji podsumowujących prace platform badawczych Europy Środkowo-Wschodniej (Warszawa, 21–23.11.2022 r.)

*Report on international conferences summarizing
the work of Central and Eastern European research platforms
(Warsaw, 21–23 November 2022)*

W dniach 21–23.11.2022 r. w Instytucie Wymiaru Sprawiedliwości (dalej IWS) w Warszawie odbyły się konferencje podsumowujące wyniki badawcze 4 sztandarowych międzynarodowych projektów naukowych: „Polish-Hungarian Research Platform”, „Polish-Croatian Research Platform”, „Polish-Slovak Research Platform”, „Polish-Ukrainian Research Platform”, prowadzonych w 2022 r. przez Centrum Analiz Strategicznych IWS. Przed przystąpieniem do sprawozdania przebiegu konferencji warto poświęcić uwagę specyfice projektów, w ramach których odbyły się opisywane wydarzenia.

Od 2021 r., w ramach współpracy polsko-węgierskiej, IWS prowadzi projekt ze wsparciem węgierskiego Instytutu Prawa Porównawczego im. Ferencza Mádl. Cztery zespoły naukowe, skupiające grono specjalistów z Polski i Węgier, przez 8 miesięcy badały określone zagadnienia prawa w ujęciu komparatystycznym. Projekt polegał na pogłębieniu współpracy pomiędzy naukowcami z tych państw oraz wypracowanie propozycji odpowiednich ram prawnych, na podstawie rozwiązań znalezionych w tym zakresie na Węgrzech. Badania prowadzone były w celu sformułowania: propozycji umożliwiających wykorzystanie rozwiązań sztucznej inteligencji do celów prawnych w Polsce; propozycji odpowiednich ram prawnych ułatwiających prowadzenie postępowań administracyjnych w Polsce; propozycji odpowied-

Agata Wróbel jest studentką na Wydziale Prawa i Administracji, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Polska, ORCID: 0000-0003-1809-0334, e-mail: agatawrobel.poczta@gmail.com

Data zgłoszenia tekstu przez autora: 24.07.2023 r.; data zaakceptowania do publikacji: 1.09.2023 r. Materiał nierecenzowany.

nich ram prawnych dla zwiększenia skuteczności ochrony osób starszych przed aktualnymi zagrożeniami wynikającymi z ich funkcjonowania w społeczeństwie w Polsce oraz propozycji rozwiązań umożliwiających zwiększenie skuteczności i powszechności instytucji mediacji w postępowaniach sądowych w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem mediacji w postępowaniach cywilnych i karnych. Wyniki powyższych analiz zostały zaprezentowane podczas konferencji „*Polish-Hungarian Research Platform Conference*” w dniach 21–22.11.2022 r.

W 2022 r. IWS prowadził również badania we współpracy z naukowcami ze Słowacji, Chorwacji i Ukrainy. Rezultaty wypracowane przez zespoły badawcze z tych państw zostały omówione podczas konferencji „*Polish-Croatian, Slovak and Ukrainian Research Platform Conference*”, która odbyła się 23.11.2022 r. w formule *online*. Podsumowano wówczas wyniki 9 badaczy z Chorwacji, Słowacji i Ukrainy. W ciągu ostatnich miesięcy pracowali oni nad 4 zagadnieniami: sztuczna inteligencja, ochrona osób starszych, mediacja, sądownictwo administracyjne. W trakcie prezentacji i rozległej dyskusji poruszono kwestie, z jakimi borykają się porządki prawne państw Europy Środkowo-Wschodniej, jak na przykład brak adekwatnych regulacji prawnych towarzyszących społecznemu i naukowemu rozwojowi w analizowanych zakresach. Badania wykazały, że część tych problemów ma charakter powszechny i dotyczy wszystkich państw w naszym regionie. Ujęcie komparatystyczne i zaangażowanie we współpracę zagranicznych ośrodków naukowych dają możliwość wymiany doświadczeń pomiędzy ekspertami pochodzącymi z różnych części świata, co niewątpliwie poszerza perspektywy i otwiera szanse na wypracowanie powszechnych rozwiązań. Dalsze wspólne badania w tej dziedzinie rokuje stworzeniem uniwersalnego modelu radzenia sobie z wyzwaniami współczesności.

Projekty są pokłosiem pierwszej edycji inicjatywy rozpoczętej w 2021 r. Owocem tych prac badawczych są 4 monografie naukowe, wydane w Wydawnictwie Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości. Wówczas zespoły zajmowały się innymi zagadnieniami prawa. Pierwszy zespół przeprowadził analizę następującego czynnika: skuteczna kontrola sądowa decyzji administracyjnych jest niekwestionowaną integralną częścią państwa konstytucyjnego (tj. państwa prawa)¹. Zadaniem drugiego zespołu było zbadanie skuteczności wymiaru sprawiedliwości, w tym skuteczności, czasu trwania i złożoności spraw rozpatrywanych w sądach². Trzeci zespół analizował charakter procesów legislacyjnych przyjmowanych w poszczególnych państwach w celu zmiany konstytucji (w świetle integracji europejskiej i tożsamości konstytucyjnej), a jego głównym celem było zrozumienie mechanizmów i czynników wpływających na proces zmiany konstytucji w demokratycznym państwie prawa³. Czwarty ze-

¹ A. Patyi [red.], *Administrative Judiciary*, Warszawa 2023, https://wydawnictwo.iws.gov.pl/wp-content/uploads/2023/05/AdministrativeJudiciary_druk.pdf (dostęp: 8.08.2023 r.).

² A. Mezglewski [red.], *Efficiency of the Judiciary*, Warszawa 2023, https://wydawnictwo.iws.gov.pl/wp-content/uploads/2023/05/EfficiencyJudiciary_druk.pdf (dostęp: 8.08.2023 r.).

³ B. Schanda [red.], *The Character of Legislative Process Adopted to Amend the Constitution*, Warszawa 2023, https://wydawnictwo.iws.gov.pl/wp-content/uploads/2023/05/CharacterLegislativeProcess_druk.pdf (dostęp: 8.08.2023 r.).

spół prowadził badania nad kwestią praworządności⁴. Zasada rządów prawa jest bowiem głęboko zakorzeniona w europejskiej tradycji prawnej i uznawana za jedno z kluczowych osiągnięć myśli prawnej. W dzisiejszych czasach trudno wyobrazić sobie prawodawcę w Europie, który lekceważyłby tę zasadę i kształtował porządek prawny bez uwzględnienia jej rudymentarnych założeń.

Dnia 21.11.2022 r. konferencję otworzył Dyrektor Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości w Warszawie dr hab. Marcin Wielec, prof. UKSW, zakreślając, jakimi obszarami prawa zajmowało się 24 badaczy z Polski i Węgier. Podczas uroczystego wstępu głos zabrał również prof. János Ede Szilágyi, Dyrektor Instytutu Prawa Porównawczego im. Ferencza Mádl, który opowiedział o idei Akademii Środkoeuropejskiej, prowadzonej przez węgierski Instytut, ukierunkowanej na wzmocnienie współpracy Europy Środkowej.

Prezentację wyników badawczych w tym dniu rozpoczął zespół ds. sztucznej inteligencji (*Artificial Intelligence Research Team*). Pierwszym prelegentem był prof. István Ambrus, który wygłosił referat pt. „*Something old, something new – how to establish criminal liability if the offender is the AI itself?*”. W przemówieniu skupił się na poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie, kim jest „*man behind the machine*”, czyli kogo można winić za błędy sztucznej inteligencji, którą można wykorzystywać na wielu płaszczyznach – w medycynie, kryptowalutach, systemach rozpoznawania twarzy (*face ID*), reklamach, samojeżdżących autach czy szeroko pojętym przemyśle, np. górnictwie i elektrowniach. Wskazano, że o odpowiedzialności za błędy AI można mówić na płaszczyźnie cywilnej, prawa pracy oraz prawa karnego. Na gruncie tego ostatniego implikuje się trudność w ustaleniu odpowiedzialności, ponieważ prawo karne powstało w celu weryfikacji działań ludzkich. Jak wskazuje profesor, przestępstwem jest zachowanie człowieka, które może mieć wpływ na świat zewnętrzny i jest dobrowolne. Roboty natomiast nie są w stanie zrozumieć znaczenia kary, a zatem nie mogą powiązać niczego, co zostało im „zrobione”, z ich wcześniejszą winą. Za osobę odpowiedzialną możemy uznać zarówno użytkownika (osobę, która wprowadziła AI w tryb autonomiczny), jak i twórcę czy programistę, w zależności od stanu faktycznego.

Następnie referat pt. „*The impact of AI on cybercrime. Will it facilitate the actions of perpetrators or enhance the effectiveness of law enforcement?*” wygłosiła dr hab. inż. Agnieszka Gryszczyńska. Tematyka wystąpienia obejmowała analizę wpływu sztucznej inteligencji na zjawisko cyberprzestępczości. W tym zakresie wskazane zostały trzy obszary zagrożeń: po pierwsze brak solidności i podatność sztucznej inteligencji i algorytmów (np. manipulacja danymi wykorzystywanymi w systemach sztucznej inteligencji, zatrucie danych); po drugie wykorzystywanie sztucznej inteligencji jako narzędzia do tworzenia zaawansowanych cyberzabezpieczeń (np. aktywne zapory sieciowe, inteligentne programy antywirusowe); po trzecie złośliwe wykorzystanie sztucznej inteligencji do tworzenia bardziej wyrafinowanych rodzajów

⁴ G. Pastuszko [red.], *Rule of Law*, Warszawa 2023, https://wydawnictwo.iws.gov.pl/wp-content/uploads/2023/05/RuleOfLaw_druk.pdf (dostęp: 8.08.2023 r.).

ataków (np. głębokie modele generatywne do tworzenia fałszywych danych, łamanie hasel wspierane przez sztuczną inteligencję). Jako przykłady cyberprzestępczości z wykorzystaniem sztucznej inteligencji podane zostały np. ataki na oprogramowania samojeżdżących samochodów, *clickbait*, *deepfake* czy podszywanie się sztucznej inteligencji pod realne osoby na forach internetowych poprzez cyfrowe generowanie ludzkiej twarzy. Z drugiej strony AI może być wykorzystywana w sposób pozytywny do analizowania dużych zestawów danych, profilowania, stylometrii, wykrywania cyberataków oraz powiązywania ze sobą postępowań dotyczących tego samego przestępstwa, co wpływa na zwiększenie efektywności postępowania dochodzeniowego przed wszczętym procesem.

Kolejny prelegent, prof. Emőd Veress, w referacie pt. *„AI From the Perspective of Civil Law: a Person or a Liable Person?”* przeanalizował kwestie cyberbezpieczeństwa z perspektywy gałęzi prawa cywilnego. Odpowiadając na pytanie: czy luki w zakresie odpowiedzialności należy wypełnić osobowością prawną AI?, stwierdził, że taka ścieżka nie byłaby rozwiązaniem, ponieważ otworzyłaby drogę do zmiany sposobu unikania odpowiedzialności i byłaby niezgodna z bardziej pierwotnymi elementami osobowości prawnej uznanymi w doktrynie. Zaproponowane ramy prawne odpowiedzialności w przypadku szkód wyrządzonych przez AI, przy braku osobowości prawnej AI, to odpowiedzialność na zasadzie winy w połączeniu ze środkami ostrożności. Odpowiedzialność na zasadzie winy to, jak określono, *„an old wine in a new bottle”*, narzędzie nieodpowiednie do radzenia sobie z ryzykiem odpowiedzialności AI za czyny niedozwolone, w związku z czym należałoby przyjąć model odpowiedzialności na zasadzie ryzyka z obowiązkowym ubezpieczeniem. Został również wysunięty postulat, by sztucznej inteligencji przyznać jakąkolwiek formę osobowości prawnej. Ponadto, jeśli chodzi o zasady odpowiedzialności, należy porzucić dychotomię wysokiego i niskiego ryzyka związanego ze sztuczną inteligencją.

Następnie dr Rafał Wielki wygłosił referat pt. *„Artificial Intelligence, Policing and Criminal Justice: De Lege Ferenda Postulates for the Polish and International Legislator”*. Na początku wymienił pożądane cechy systemów wykorzystujących sztuczną inteligencję – powinny one być bezpieczne, transparentne, etyczne, obiektywne i pozostawać pod ludzką kontrolą. Na gruncie prawa karnego wskazano obszary, w których zastosowanie AI wiąże się z nieakceptowalnym ryzykiem, czyli zdalne systemy identyfikacji biometrycznej „w czasie rzeczywistym”, wykorzystanie jej w miejscach publicznych i w celu egzekwowania prawa. Podano również wyjątki od tej zasady. Za pożądane zostało uznane wykorzystanie AI do kierowanego poszukiwania ofiar przestępstw (w tym zaginionych dzieci), do zapobiegania konkretnemu, poważnemu i bezpośredniemu zagrożeniu życia lub bezpieczeństwa osób w wyniku ataku terrorystycznego oraz do wykrywania, lokalizowania, identyfikowania lub ścigania sprawców czy osób podejrzanych o popełnienie najpoważniejszych przestępstw (takich jak udział w organizacji przestępczej, terroryzm, handel ludźmi, morderstwo, gwałt, rozpowszechnianie pornografii dziecięcej). W zakresie prognozowania zachowań przestępczych, w przypadku rozważania zwolnienia warunkowego lub przy podejmowaniu decyzji o skazaniu, wykorzystanie AI powinno być zabronione.

Jeśli stosowanie takich algorytmów miałyby być dozwolone w przyszłości, osoba poddawana analizie przez sztuczną inteligencję powinna mieć dostęp do obliczeń lub kodu źródłowego algorytmu, by być w stanie zrozumieć mechanizm podejmowania decyzji i poznać czynniki, które zostały wzięte pod uwagę.

Następnie wystąpił dr Zbigniew Więckowski z referatem pt. „*Council of Europe guidelines concerning judicial system supported by AI*”. Przybliżył kwestie związane z Europejską Komisją na rzecz Efektywności Wymiaru Sprawiedliwości (dalej CEPEJ), która opracowuje centrum zasobów na temat cybersprawiedliwości i sztucznej inteligencji. Członkowie *European Cyberjustice Network* (ECN) będą dostarczać regularnie aktualizowanych informacji na temat zmian zachodzących w dziedzinie sztucznej inteligencji i cybersprawiedliwości. Ta strona internetowa przedstawia niektóre z informacji zebranych dotychczas, ale jest tymczasowa, oczekuje na utworzenie bazy danych umożliwiającej wyszukiwanie krzyżowe, np. według kategorii, okresów czy krajów. Prelegent wskazał, że aby dotrzymać kroku trwającej cyfryzacji systemów sądowych, przy jednoczesnym uwzględnieniu, że wymiar sprawiedliwości jest ludzki, skuteczny i wysokiej jakości, CEPEJ powinien wziąć pod uwagę następujące kierunki: skuteczność wymiaru sprawiedliwości (wspieranie cyfryzacji administracji i zarządzania sądami), przejrzystość wymiaru sprawiedliwości (promowanie cyfryzacji w celu pogłębienia ogólnej wiedzy na temat wymiaru sprawiedliwości), sprawiedliwość opartą na współpracy (tworzenie odpowiednich narzędzi cyfrowych do wzajemnych połączeń między uczestnikami postępowania sądowego), sprawiedliwość ludzką (wspieranie pracowników wymiaru sprawiedliwości w dostosowywaniu ich podstawowych ról do środowiska cyfrowego), świadomy wymiar sprawiedliwości (zwiększenie wykorzystania wyników oceny systemów sądowych CEPEJ i innych narzędzi), odpowiedzialność i reaktywność (zapewnienie widoczności narzędzi CEPEJ, tak aby były one dostępne dla wszystkich i odzwierciedlały wiedzę specjalistyczną tych, którzy je opracowali).

Rozważania zespołu zakończył dr Barnabás Hajas referatem pt. „*Decision preparation or decision making? The role of artificial intelligence in public administration*”. Referat rozpoczął się wskazaniem zalet aplikacji AI na płaszczyźnie administracji publicznej: duża liczba spraw możliwa do rozpoznania, łatwość podejmowania decyzji, dobrze ustandaryzowane procesy czy zmniejszenie liczby pracowników administracji publicznej. Jako ryzyka zostały wskazane przede wszystkim kwestie walidacji tak powstałego aktu administracyjnego (oraz *a contrario*: „nieaktu”). Kolejne zagrożenie może pojawić się na płaszczyźnie legitymacji demokratycznej. Podniesiono, że w zakresie zautomatyzowanych decyzji istotny jest brak ograniczenia do spraw nieuznaniowych. Takie decyzje muszą również spełniać formalne i merytoryczne wymogi dotyczące decyzji administracyjnych. Należy również zapewnić bezstronność, niedyskryminację, weryfikowalność i minimalne gwarancje.

Drugi zespół zaprezentował wyniki badań nad zwiększeniem ochrony osób starszych (*Protection of the Elderly Research Team*). Pierwsza zabrała głos dr Márta Benyusz, która przedstawiła referat pt. „*The rights of elderly persons: protection and gaps*”. Podstawę analizy dotyczącej prawnego zabezpieczenia osób starszych stanowił

przeгляд różnych systemów prawnych z perspektywy praw człowieka oraz Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych. Podkreślono, że badanie ochrony prawnej osób starszych jest jednym z wyzwań współczesności. Proces starzenia się populacji, zgodnie z danymi Organizacji Narodów Zjednoczonych, będzie się nasilał. Aż 22% światowej populacji będzie miało ponad 60 lat w 2050 r., a już teraz w Europie 24% mieszkańców przekracza ten wiek. Na przykład Węgry odnotowują systematyczny wzrost odsetka osób starszych w populacji. W 1990 r. kształtował się on na poziomie 13,2%, a obecnie wynosi 20,3%. Na 100 dzieci przypadały 64 osoby starsze w 1990 r., natomiast w 2021 r. ta liczba wzrosła do 139. Prognozy wskazują, że w 2070 r. wyniesie ona aż 250. Oznacza to, że liczba osób starszych będzie 2,5 razy większa niż liczba dzieci.

Następnie dr hab. Wojciech Lis, prof. KUL, w referacie pt. *„Special health needs of the elderly”*, mówił o specjalnych potrzebach ochrony zdrowia osób starszych i niedomaganiach systemu w tym zakresie. Wskazał, że podstawowy dla tej materii polski akt prawny – ustawa o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych – nie wyróżnia szczególnych potrzeb osób starszych, zwłaszcza w zakresie geriatry i rehabilitacji. Prelegent podkreślił wzajemne napędzanie się dwóch zjawisk – wielolekowość (zbędne, równoległe przepisywanie przez lekarza jednemu pacjentowi wielu leków na różne choroby) wzmaga wielochorobowość (leki mogą reagować ze sobą w sposób negatywny, powodując kolejne schorzenia). W konkluzji zwrócono szczególną uwagę na to, że rozwój geriatry i personalizacja medycyny poprawią stan zdrowia osób starszych i przyczynią się do zredukowania kosztów leczenia, z korzyścią zarówno dla bezpośrednio zainteresowanych, jak i dla całego systemu zdrowia.

Dr hab. Marta Osuchowska, prof. UKSW, w referacie pt. *„Educational and socio-cultural needs of the elderly”* zwróciła uwagę na relewantność dostępności edukacji dla osób starszych. Wpływa to na aktywizację wśród seniorów, co sprzyja zachowaniu dobrej kondycji psycho-fizycznej. Osoby starsze nie są wówczas marginalizowane i odsuwane z centrum życia społeczności. Wskazano, że aktywizacji seniorów sprzyjałyby adekwatne do warunków rynku wysokości emerytur oraz dostosowanie czasu organizacji imprez kulturalnych do trybu życia seniorów czy angażowanie osób starszych w naukę obsługi technicznych urządzeń. Podczas określania nowych ram prawnych legislator powinien mieć na względzie dorobek nauk społecznych w zakresie pracy z osobami starszymi i kwestie specyfiki demografii.

Kolejne wystąpienie, pt. *„Restrictions on the rights of older people in extraordinary states and crisis situations”*, wygłosił dr hab. Konrad Walczuk, prof. ASzWoj. Rozpoczął on od zaakcentowania niezbywalnej istoty praw i obowiązków oraz godności ludzkiej. Ustawodawca nie może dokonywać ograniczeń wolności i praw w dowolnym zakresie. Może natomiast podkreślać istnienie ich niezbywalności poprzez wprowadzanie gwarancji i limitów tych ograniczeń w przypadku stanów nadzwyczajnych i sytuacji kryzysowych. Zwrócono uwagę na potrzebę uregulowania praw i obowiązków osób starszych, by zagwarantować stabilną ochronę i zapobiec nadawaniu wartościom innego znaczenia niż znaczenie nadane im dotychczas zwyczajowo.

Jako przedostatnia głos zabrała dr Erika Csemáné Váradi, która zaprezentowała referat pt. *„Protection of the elderly in criminal and criminological terms”*. Przytoczyła ona przykłady sytuacji, w których zaniedbania starszych pacjentów mogą budzić wątpliwość prawnokarną, mimo że nie stanowią same w sobie naruszenia prawa, np. brak okrycia pacjenta leżącego całą noc na leżance (co powoduje znaczne wychłodzenie organizmu), wezwanie lekarza z opóźnieniem czy podawanie leków uspokajających, gdy nie wymaga tego stan pacjenta, ale jest wygodne dla personelu. Wskazano, że wykrywalność takich zachowań jest znikoma, a społeczeństwo na to nie reaguje. Jeśli posuniemy się do przodu w legislacji, konieczna jest równoległa modyfikacja w zakresie egzekwowania tego prawa.

Pierwszy dzień konferencji zakończył wykład pt. *„Procedural protection of elderly in civil matters”*, który wygłosiła prof. Zsuzsa Wopera. Postawiono hipotezy badawcze, że na płaszczyźnie prawa cywilnego istnieje deficyt uregulowań w zakresie osób starszych i brak jest realnych skutków ochrony prawnej, co potwierdziły wyprowadzone konkluzje.

Drugi dzień konferencji dotyczącej współpracy polsko-węgierskiej rozpoczął się prezentacją wyników badawczych zespołu ds. sądownictwa administracyjnego (*Administrative Justice Research Team*), a jako pierwszy głos zabrał dr Gábor Hulkó na temat: *„Questions of efficiency in administrative justice”*. Wskazał pożądane cechy procesu administracyjnego, ze szczególnym uwzględnieniem czynnika szybkości wydawania decyzji, gdyż czasami lepiej mieć jakąkolwiek decyzję niż dopracowaną, ale późną.

Kolejny referat, pt. *„Entities with standing to bring an action before an administrative court”*, zaprezentowała dr hab. Agata Kosieradzka-Federczyk, prof. UKSW. Zostały w nim przybliżone kwestie związane z podmiotami posiadającymi legitymację procesową do wniesienia skargi do sądu administracyjnego. W obecnych ramach prawnych legitymacja skargowa opiera się na rodzajowo tym samym kryterium interesu prawnego. Sposób, w jaki kryterium to jest interpretowane w odniesieniu do organizacji społecznych, stanowi wyzwanie, któremu bardzo trudno sprostać. Konieczne jest zatem ponowne przemyślenie roli, jaką ustawodawca stara się przypisać organizacjom społecznym w odniesieniu do działalności administracji.

Następnie dr hab. Przemysław Ostojki, prof. SWWS, wygłosił referat pt. *„Standards of judicial review of administrative decisions in strategic areas of Polish economy”*. Polski model proceduralnej ochrony sądowej przedsiębiorców w sprawach z zakresu ochrony konkurencji skutkuje wysoką intensywnością badania decyzji Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (dalej UOKiK) przez Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów. Sąd jest uprawniony nie tylko do kontroli prawidłowości decyzji Prezesa UOKiK, ale również ponownie rozpatruje i rozstrzyga sprawę, mając prawo do przeprowadzenia pełnego postępowania dowodowego. Jak wskazano w konkluzjach, polski model kontroli sądowej zapewnia wysoki standard i skuteczną ochronę sądową, przewyższającą nawet standard wynikający z prawa europejskiego.

Kolejną prelegentką była dr Kitty Pollák. Wygłosiła ona referat pt. *„Questions regarding the application the Code of Administrative Litigation in Hungary”*. Zwróciła uwagę na relewantność szybkości postępowania administracyjnego. Na płaszczyźnie

prawnoporównawczej zostały wyprowadzone środki służące przyspieszeniu procesu wydawania finalnej decyzji, m.in. orzekanie w składzie jednego sędziego, wydawanie decyzji bez otwartego posiedzenia, wykorzystanie instytucji mediacji czy upraszczanie procedur administracyjnych.

Rozważania zespołu zakończył dr Mateusz Pszczyński, referatem pt. „*The electronic administrative court as part of the administration of justice: future or present*”. W ramach prawa administracyjnego, które jest standardem kontroli sądowoadministracyjnej, istnieje szereg norm o charakterze wiążącym, prostym. Znaczna ich część ma jednak charakter ocenny, wartościujący lub opiera się na uznaniu. Dlatego konieczne jest dokonanie przeglądu ustawodawstwa pod kątem stosowania AI/ML i w pierwszej kolejności dopuszczenie nowych rozwiązań do norm prostych i wiążących. Analiza tekstów prawnych w tym zakresie powinna być przeprowadzona z wyprzedzeniem, tak aby ewentualne zmiany, zarówno o charakterze cyfrowym, jak i legislacyjnym, mogły być odpowiednio przetestowane i sprawdzone w wielu aspektach. Nadużycie zaufania do wymiaru sprawiedliwości na początkowym etapie stosowania AI/ML może negatywnie wpłynąć nie tylko na zaufanie do nowej technologii, ale do całego aparatu państwowego. Właściwa ewaluacja rozwiązań AI/ML w sądownictwie administracyjnym jest warunkiem *sine qua non* budowania godnej zaufania sztucznej inteligencji w służbie wymiaru sprawiedliwości.

Prezentację wyników badań platformy polsko-węgierskiej zamknął zespół ds. mediacji (*Mediation Research Team*). Jako pierwsza zabrała głos dr hab. Barbara Janusz-Pohl, prof. UAM, która przedstawiła referat pt. „*Theoretical and Praxeological Aspects of Mediation in Criminal Cases – Polish Perspective*”. Podjęła próbę odpowiedzi na pytanie, jak ukształtować instytucję mediacji, aby spełniała swoją rolę i jednocześnie była zadowolająca pod kątem aksjologii. Skupiono się na omówieniu mediacji, jako instytucji wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych, ze względu na specyfikę jej uczestników, którzy nie mają „równej pozycji” w konflikcie.

Następnie dr hab. Magdalena Kowalewska-Lukuć podczas wystąpienia zatytułowanego „*Mediation in Polish Criminal Proceedings – Postulates de lege ferenda*” wskazała na istotne elementy, które należałoby brać pod uwagę podczas zmian legislacyjnych w duchu formuły *victim-sensitive mediation*. Jako kluczowy element podała konieczność skoncentrowania się na zapewnieniu osobie poszkodowanej poczucia bezpieczeństwa poprzez np. umożliwienie obecności wsparcia towarzyszącego lub skorzystanie z mediacji pośredniej. Na podkreślenie zasługują również starania o odpowiednie standardy kompetencji mediatorów, które obejmują wymóg posiadania odpowiedniej wiedzy i umiejętności.

Kontynuując tematykę, dr Michał Peno w referacie pt. „*Implementing Mediation and other Forms of Restorative Justice. Hints for Legislator*” zaproponował kierunki zmian, które powinny zostać uwzględnione podczas przyszłej regulacji prawnej. Pierwsza dyrektywa odnosi się do celu wprowadzenia instytucji sprawiedliwości naprawczej, którym powinna być zmiana społeczna. Wynika z tego nakaz ujednoczenia systemu wartości całego systemu prawnego. Jedną z kluczowych dróg prowadzących do tego celu jest wprowadzenie spójnej regulacji prawnej, w szczególności w zakresie

spraw karnych. Druga dyrektywa dotyczy uznania, że wspólnota to wartość i należy ją promować. Trzecia dyrektywa związana jest z zaangażowaniem we wspólnotę i rozwiązywaniem jej problemów.

Kolejny prelegent, prof. dr Rixer Ádám, wygłosił referat pt. „*Mediation within Administrative Court Proceedings in Hungary*”. Postawił w nim szereg pytań, na które powinien odpowiedzieć przyszły ustawodawca. Jakie są powody korzystania przez strony z mediacji sądowej w ramach postępowania sądownoadministracyjnego? Dlaczego pozwany podejmuje się udziału w tym procesie? W jakich rodzajach spraw w postępowaniu sądownoadministracyjnym mediacja sądowa jest najczęściej stosowana? Czy powinniśmy rozszerzyć ten zakres spraw? Na te pytania powinni szukać odpowiedzi specjaliści sądowi oraz organy administracji, ale zasugerowano również zadanie ich osobom wnioskującym o mediację.

Przedostatnia prelegentka, dr Katarzyna Zombory, przeanalizowała instytucję mediacji w kontekście Konwencji haskiej. W referacie pt. „*The Cross-border Family Mediation in the Polish Court Proceedings for the Return of a Child under the 1980 Hague Convention*” podkreśliła, że zjawisko uprowadzania dzieci wciąż rośnie, a średnia wieku uprowadzanych dzieci to poniżej 7 lat. Rocznie uprowadzanych jest 2997 dzieci (6,5 razy więcej niż liczba posłów w Sejmie). Wykorzystanie mediacji w tego typu sprawach wymaga dostosowań. Wskazano dwa obszary z proponowanymi zmianami. W zakresie podnoszenia świadomości i informowania rodziców zaleca się wzmocnienie roli informacyjnej organów centralnych, wyposażenie ich w materiały promujące międzynarodową mediację rodzinną, w tym dobrze zaprojektowaną stronę internetową i obowiązkowe spotkanie informacyjne na temat mediacji w sprawach haskich. W zakresie organizacji mediacji sędziowie powinni być wspierani przez koordynatorów ds. mediacji. Ponadto przy kierowaniu rodziców do mediacji lub organizowaniu spotkań informacyjnych zasugerowane zostało stworzenie odrębnego rejestru międzynarodowych mediatorów rodzinnych, specjalizujących się w transgranicznych sprawach dotyczących dzieci.

Kończąc drugi dzień konferencji, dr Ferenc Sántha razem z prof. dr Judit Jacsó przedstawili referat pt. „*Victim-Offender Mediation as a Form of Restorative Justice in the Hungarian Criminal Justice System*”. Prelegenci szukali odpowiedzi na pytanie, czy instytucja mediacji jest ukształtowana na Węgrzech w skuteczny sposób. Doszli do pewnych konkluzji, m.in. sprawiedliwość naprawcza może mieć kilka możliwych zalet w porównaniu ze sprawiedliwością retrybucyjną, ale nie może całkowicie zastąpić instytucji prawnych tradycyjnego systemu sądownictwa karnego. Sprawiedliwość naprawcza i retrybucywizm są w stanie działać synergicznie i wzajemnie się uzupełniać, ponieważ różne grupy społeczne mogą być objęte zastosowaniem różnych podejść w systemie prawa karnego. Podejście i narzędzia sprawiedliwości naprawczej potrafią służyć jako katalizator procesów reform w systemach wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych.

Następny dzień poświęcono prezentacji wyników badań pozostałych platform badawczych („*Polish-Croatian, Slovak and Ukrainian Research Platform Conference*”), a rozpoczął go zespół chorwacki (*Polish-Croatian Research Platform*). W panelu tym

wzięli udział: dr sc. Sunčana Roksandić, dr Lucija Sokanović, dr Reana Bezić oraz dr Kristian Turkalj. Zostały poruszone takie kwestie jak rozwój ochrony prawa do wysłuchania w rozsądnym terminie w Chorwacji, chorwacka implementacja rekomendacji Unii Europejskiej dotyczących mediacji, technologia rozpoznawania twarzy za pomocą sztucznej inteligencji *Clearview*. Próbowano odpowiedzieć na pytanie, w jakim stopniu prawa osób starszych są chronione w obecnych ramach prawnych Chorwacji. Następnie zespół słowacki (*Polish-Slovak Research Platform*), w którego składzie znaleźli się: dr Zuzana Adamová, dr Robert Dobrovodský, prof. Peter Mészáros, doc. Dr. iur. JUDr. Ing. Michal Turošík, prof. ucz., zaprezentował rezultaty swoich badań. Podczas wystąpień dokonano analizy wielu interesujących aspektów, m.in. czynników sprzyjających wzrostowi popularności instytucji mediacji na Słowacji oraz praktycznego wykorzystania sztucznej inteligencji w kontekście zgodności z obowiązującymi przepisami prawa i praktykami stosowanymi w codziennym życiu. Na koniec zespół ukraiński (*Polish-Ukrainian Research Platform*), składający się z badaczy: dr Anzhelika Baran, Oleg Triboy, dr Oksana Bratasyuk, poruszył m.in. temat polityki senioralnej w świetle norm prawa międzynarodowego publicznego, elektronizacji postępowań administracyjnych czy efektywności ukraińskiej instytucji mediacji.

Podsumowując, należy podkreślić, że powyższe konferencje były owocem intensywnej współpracy badawczej. Przedstawione badania koncentrowały się na zagadnieniach prawa w ujęciu komparatystycznym. Przyniosły cenne wnioski i propozycje, mające na celu poprawę funkcjonowania systemów prawnych w Polsce oraz innych państwach Europy Środkowo-Wschodniej.

Bibliografia

1. Mezglewski A. [red.], *Efficiency of the Judiciary*, Warszawa 2023, https://wydawnictwo.iws.gov.pl/wp-content/uploads/2023/05/EfficiencyJudiciary_druk.pdf.
2. Pastuszko G. [red.], *Rule of Law*, Warszawa 2023, https://wydawnictwo.iws.gov.pl/wp-content/uploads/2023/05/RuleOfLaw_druk.pdf.
3. Patyi A. [red.], *Administrative Judiciary*, Warszawa 2023, https://wydawnictwo.iws.gov.pl/wp-content/uploads/2023/05/AdministrativeJudiciary_druk.pdf.
4. Schanda B. [red.], *The Character of Legislative Process Adopted to Amend the Constitution*, Warszawa 2023, https://wydawnictwo.iws.gov.pl/wp-content/uploads/2023/05/CharacterLegislativeProcess_druk.pdf.